

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В.Д. Страхові послуги на сучасному ринку інтелектуальної власності / В.Д. Базилевич. 2015. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/2635/3/IEHTaNP_2015_74-79.pdf.
2. Городніченко Ю.В. Тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України / Ю.В. Городніченко. // Економіка і суспільство. 2017. № 10. С. 569–573.
3. Єленева Ю.Я. Вартісний підхід як основа сучасного управління бізнесом // Проблеми теорії і практики управління. 2009. № 3. С. 35–39.
4. Журавка О.С. Страхова культура як один із чинників впливу на розвиток страхування / О.С. Журавка, С. Г. Лопатченко. // Ефективна економіка. 2015. – № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_5_70
5. Коефіцієнт капіталізації тайого розрахунок. URL: <http://svitohlyad.com.ua/biznes/koeffitsijent-kapitalizatsiji-ta-joho-rozrahunok/>
6. Коротков Е. М. Дослідження систем управління. Уч. допомога. М.: «Дека», 2008. 333 с.
7. Кривенцова А.М. Оцінювання фінансової стійкості страхових компаній-зарубіжний досвід для України / А.М. Кривенцова, О.В. Павловська // Європейські перспективи. 2016. Вип. 2. С. 138–147.
8. Офіційний сайт страхової компанії «ТАС». URL <http://taslife.com.ua>
9. Романовська Ю.А. Фінансові показники як підґрунтя конкурентоспроможності страховика на прикладі СК «Провідна» / О.П. Демченко, Ю.А. Романовська // Економіка та суспільство. Електронне наукове фахове видання. Мукачеве, 2017. Випуск 12. С. 630–635.
10. Система показників ефективності діяльності страховика. URL: <http://library.if.ua/book/26/1833.html>

УДК 336.143

Рубан М.О.

аспірант кафедри фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У статті досліджено особливості формування доходної частини місцевих бюджетів у європейських країнах. Основну увагу присвячено визначенню фіскальної ролі податкових надходжень та особливостям їх структури. Здійснено аналіз показника податкової автономії. Детерміновано фактори, які впливають на рішення державних інституцій щодо зарахування податкових надходжень до різних рівнів бюджетної системи. Досліджено особливості адміністрування податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток, майнових податків.

Ключові слова: місцеві бюджети, бюджетні доходи, податкові надходження, фіскальна децентралізація, податкова автономія, місцеві податки.

Рубан М.А. ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ

В статье исследованы особенности формирования доходной части местных бюджетов в европейских странах. Основное внимание уделено идентификации фискальной роли налоговых поступлений и особенностям их структуры. Осуществлен анализ показателя налоговой автономии. Детерминированы факторы, влияющие на решения государственных институтов по зачислению налоговых поступлений к различным уровням бюджетной системы. Исследованы особенности администрирования налога на доходы физических лиц, налога на прибыль, имущественных налогов.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы бюджетов, налоговые поступления, фискальная децентрализация, налоговая автономия, местные налоги.

Ruban M.O. FORMATION OF THE LOCAL BUDGETS' REVENUES: THE EUROPEAN EXPERIENCE

In this paper, the author studies the local budgets revenues' formation peculiarities in European countries. The main attention was focused on the tax revenues' fiscal role determination and the peculiarities of their structure. The analysis of the tax autonomy indicator was carried out. The factors influencing the public institutions' decisions in the area of the tax revenues enrollment to the different levels of budget system were determined. The administration features of personal income tax, income tax, and property taxes were investigated.

Keywords: local budgets, budget revenues, tax revenues, fiscal decentralization, tax autonomy, local taxes.

Постановка проблеми. Розвиток фінансових відносин та посилення впливу глобалізаційних чинників здійснюють суттєвий вплив на ухвалення рішень владних інституцій у бюджетній сфері. Важливими напрямками вітчизняної бюджетної політики є зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, перманентне зростання ефективності бюджетних видатків шляхом визначення суспільних пріоритетів щодо їх здійснення, зниження рівня трансакційних витрат публічного управління та підвищення дієвості контролю за виділеними асигнуваннями з бюджету. Нещодавно розпочаті процеси децентралізації покликані вирішити означені вище завдання. Подальшого розвитку потребують підходи щодо формування доходної частини бюджету в контексті удосконалення системи міжбюджетних відносин. Врахування провідного досвіду європейських країн у сфері мобілізації надходжень до місцевих бюджетів сприя-

тиме зростанню бюджетної результативності з огляду на тривалу еволюцію моделей фіскальних взаємовідносин та економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джон Уолліс (*John Wallis*) та Уоллес І. Оутс (*Wallace E. Oates*) дотримуються думки, що децентралізація публічних фінансів створює умови для зростання економічного добробуту шляхом врахування інтересів гомогенних груп жителів відповідної територіальної громади [1]. Андрес Родрігез-Поз (*Andrés Rodríguez-Pose*) та Анна Кроєр (*Anne Kroijer*) дослідили взаємозв'язок між фіскальною децентралізацією та економічним розвитком у 16 країнах Центральної та Східної Європи. Одним із результатів їхньої роботи стало виявлення лагового ефекту, що проявляється в еволюції стохастичного зв'язку між податковими надходженнями місцевих бюджетів та темпами економічного зростання від негативного

на початковому етапі до позитивного. Органи місцевого самоврядування мають бути наділені достатнім обсягом власних фінансових ресурсів, що краще кореспондує із задоволенням попиту територіальної громади та вищою економічною ефективністю [2]. Олександр Арістовнік (*Aleksander Aristovnik*) дослідив особливості процесів децентралізації у країнах Східної Європи та дійшов висновку, що якість інститутів впливає на ефективність їх реалізації [3].

Серед вітчизняних науковців і дослідників значний внесок у розвиток теоретико-методологічних засад формування доходної частини місцевих бюджетів здійснили Л. Лисяк [4], І. Луніна [5, 6], Ю. Остріченко [7], Н. Проць [8], Л. Тарангул та Т. Коляда [9], І. Чугунов [10].

Незважаючи на проведені наукові дослідження, актуальними залишаються питання визначення ступеня фіскальної децентралізації, який би забезпечив місцеві бюджети достатнім обсягом фінансового ресурсу та не посилив диференціацію економічного розвитку в міжрегіональному розрізі. Доцільним є вивчення та врахування досвіду європейських країн в частині викликів та потенційних перешкод у проведенні реформи децентралізації. Актуальним є подальший розвиток підходів щодо встановлення структури доходів бюджетів територіальних громад, переліку загальнодержавних і місцевих податків, що зараховуються до їх складу, механізму податкового адміністрування.

Постановка завдання. Мета статті полягає у узагальненні та систематизації досвіду формування доходної частини місцевих бюджетів у країнах Європейського Союзу з розвинутою та трансформаційною економікою.

Вклад основного матеріалу дослідження. Питання децентралізації бюджетних відносин досить широко висвітлені у публікаціях значного масиву наукових шкіл, основними аргументами на користь її імплементації є: а) забезпечення вищого рівня економічної ефективності надання населенню суспільних послуг; б) залучення мешканців територіальної громади до процесу управління та підвищення відповідальності за свої електоральні вподобання. Європейський Союз об'єднує у своєму складі країни з неоднаковим рівнем економічного розвитку, але інтегративною тенденцією цього утворення є перманентне удосконалення інститутів, що сприяє активізації темпів економічного зростання та зміцненню людського потенціалу. Країни Центральної та Східної Європи успішно пройшли транзитивний період структурних реформ, у тому числі від централізованої моделі командно-адміністративного управління до більш децентралізованої ринково орієнтованої. Водночас на своєму шляху вони зіштовхнулись із певними викликами для реалізації курсу децентралізації (макроекономічна нестабільність, недостатній рівень розвитку інститутів, багаторічний досвід централізованого директивного планування, дублювання повноважень між рівнями влади), які властиві і для нашої держави. Деколи на органи місцевого самоврядування було перекладено велику частку відповідальності за фінансування бюджетних програм із обмеженим обсягом власних доходів. Високий рівень залежності від трансфертів із державного бюджету знижує стимули місцевих органів влади ефективно реалізовувати свою діяльність. Процеси подальших перетворень у фінансовій сфері дали змогу країнам ыз трансформаційною економікою забезпечити автентичність бюджетних систем із різним набором фіскальних, адміністративних та політичних повноважень органів місцевого самоврядування, що

найповніше враховують особливості моделі та регіональної структури економіки.

Показник перерозподілу валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) через доходну частину місцевих бюджетів відображає суспільний вибір щодо ролі держави у регулюванні соціально-економічних процесів, а також певним чином характеризує стан децентралізації бюджетної системи. Найвище значення цього показника серед аналізованої вибірки у періоді 2003–2017 років зафіксовано для групи скандинавських країн (Данія, Швеція, Фінляндія, Норвегія) – 26,3%. (табл. 1).

Таблиця 1

Доходи місцевих бюджетів країн Європи, % ВВП

	2003–2007	2008–2012	2013–2017	2003–2017
Скандинавські країни	24,8	26,8	27,4	26,3
Італія	14,3	15,2	14,6	14,7
Польща	13,1	13,5	13,1	13,2
Чеська Республіка	12,2	11,9	11,6	11,9
Франція	10,4	11,3	11,4	11,2
Угорщина	12,1	11,2	7,9	10,4
Країни Балтії	8,9	10,2	9,1	9,4
Словенія	8,4	9,3	9,0	8,9
Румунія	7,7	9,1	9,4	8,8
Німеччина	7,1	7,6	7,9	7,6
Болгарія	6,5	6,9	8,2	7,2
Словаччина	6,6	6,4	7,0	6,7
Греція	3,2	3,6	3,8	3,5

Джерело: складено автором за даними Eurostat: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

Особливістю скандинавської економічної моделі є високий рівень участі держави в економічному аспекті та забезпеченні соціальної стабільності. Високий рівень оподаткування, у структурі якого преважують податки на працю і споживання, забезпечує можливості для фінансування широкого кола соціальних програм та розвитку інфраструктури. Якісне функціонування інститутів та довіра громадян до держави слугують запорукою цільового і результативного використання бюджетних коштів. У розвинутих країнах континентальної Європи спостерігаються нижчий рівень перерозподілу ВВП через бюджетну систему, менша участь державних інституцій у забезпеченні суспільного добробуту, активніше використовуються позабюджетні джерела фінансування соціальної сфери.

Найвищий ступінь централізації бюджетної системи властивий Греції, там запроваджена модель прямого фінансування державою органів місцевого самоврядування шляхом використання механізму CAR (*Central Autonomous Resources*), що спрямовано на забезпечення довгострокової стійкості місцевих фінансів та є компонентою програми управління макроекономічними ризиками. До складу зазначеного фонду спрямовується 21,3% обсягу загальних надходжень податку на доходи фізичних осіб, 12,0% ПДВ, 50% майнових податків. Внаслідок здійснених структурних реформ країни Центральної та Східної Європи суттєво знизили розмір публічного сектору та підвищили якість інститутів, що дає можливість демонструвати стійкі темпи економічного зростання та зростання рівня доходів населення. У Польщі спостерігається найвищий серед згаданої групи показник питомої ваги доходів місцевих бюджетів у ВВП,

який становить 13,2%, в країнах Балтії (Латвія, Литва, Естонія) він дорівнює 9,4%, Румунії – 8,8%, Болгарії – 7,2%. Можна пересвідчитися, що в розрізі п'ятирічних періодів у деяких країнах спостерігається нарощування частки доходів місцевих бюджетів у ВВП, серед них варто виокремити скандинавські країни, Францію, Німеччину, Румунію, Болгарію, Словаччину, Грецію. Діаметрально протилежна тенденція виявлена для Чехії та Угорщини. У решті представлених країн значення показника помірно коливається внаслідок адаптації бюджетно-податкової політики до зміни фаз економічного циклу. Фокусуючи свою увагу на ситуації у країнах із трансформаційною економікою, слід зазначити, що реформа децентралізації, яка розпочалася з 1990-х років, мала позитивні результати. Компаративний аналіз вагового значення доходної частини місцевих бюджетів у ВВП 2017 року порівняно з 1995-м свідчить про зростання наведеного показника для Словаччини на 3,8 в. п., Польщі – 3,4 в. п., Латвії – 2,7 в. п., Румунії – 4,6 в. п.

Одним із пріоритетів бюджетної політики у сфері формування доходної частини місцевих бюджетів стало зниження питомої ваги трансфертів у загальній структурі одночасно із прагненням наростити частку податкових надходжень для створення фінансово дієздатних територіальних громад та підвищення інституційної спроможності місцевого самоврядування. Рой Бел (*Roy Bahl*) та Річард Бірд (*Richard Bird*) сформулювали базові принципи закріплення податкових надходжень за місцевими органами влади: місцеві податки не повинні мати значимого впливу на розподіл ресурсів між регіонами; обсяг податкових надходжень має бути зіставним із рівнем відповідальності за здійснення власних повноважень; ідеальна система має, хоча б стосовно найбільш фінансово спроможного регіону, забезпечити можливості для місцевих органів влади профінансувати за рахунок власних надходжень весь спектр «локальних» суспільних послуг, які надаються мешканцям відповідної адміністративно-територіальної одиниці; платниками місцевих податків мають бути винятково жителі територіальної громади, які одержують за рахунок бюджетних коштів суспільні послуги [11]. Проте розподіл податкових надходжень між рівнями бюджетної системи не завжди повністю відповідає теоретичним науковим розробкам, а є результатом компромісу фіскальних інтересів держави й адміністративно-територіальних одиниць. Значення питомої ваги податкових надходжень у структурі доходної частини місцевих бюджетів серед аналізованої вибірки в період 2003–2017 років доволі суттєво різняться: у Греції воно є найменшим та становит всього 8,9%, а у Швеції – найбільшим, у розмірі 62,4% [12]. У Болгарії цей показник становить 10,5%, Румунії – 11,3%, Угорщині – 26,2%, Польщі – 32,8%, Данії – 37,2%, Словенії – 38,0%, Німеччині – 38,3%, Норвегії – 41,8%, Словаччині – 42,1%, Італії – 42,9%, Франції – 44,1%, Естонії – 44,5%, Фінляндії – 46,2%.

Класифікація податкових надходжень до місцевих бюджетів насамперед здійснюється за рівнем їх адміністрування: а) податки, базу та ставки яких мають повноваження встановлювати органи місцевого самоврядування (повністю чи частково); б) податки, надходження яких розподіляються до різних рівнів бюджетної системи; в) місцеві податки, базу та ставки яких визначають владні інституції центрального рівня. Значна увага приділяється підвищенню фіскальної значущості місцевих податків,

базу та ставки яких мають право встановлювати місцеві органи влади з урахуванням інституційно закріплених обмежень. Ключовими факторами, які впливають на можливість віднесення податків до категорії місцевих, є мобільність податкової бази, регіональна структура національної економіки, адміністративний устрій держави. Наприклад, в Естонії 80% територіальних громад мають чисельність населення, що не перевищує 2500 жителів, наведений факт знижує спроможність місцевих органів влади мобілізувати достатній обсяг податкових повноважень для фінансування навіть власних повноважень. Водночас 8% територіальних громад, у яких проживає дві третини загальної кількості населення країни, мають чисельність понад 10 000 жителів. Означена ситуація є типовою для багатьох країн ЄС, особливо для країн Центральної та Східної Європи.

У міжнародній практиці використовується показник податкової економії, який ілюструє ступінь фактичного впливу місцевих органів влади на рівень та структуру оподаткування, його можна подати за допомогою формули:

$$T_a = \frac{TR_{\%}^{a,b,c}}{TR_{\%}}, \quad (1)$$

де: $TR_{\%}^{a,b,c}$ – податкові надходження місцевих бюджетів, базу та ставки яких мають право встановлювати місцеві органи влади;

$TR_{\%}$ – податкові надходження місцевих бюджетів;

За рівнем сплати податкові надходження (TR) розподіляються між центральним урядом, регіональними федеральними урядами (цей рівень притаманний Австрії, Німеччині, Іспанії та Бельгії), місцевими органами влади, фондами соціального страхування та європейськими інституціями. Динаміка значень питомої ваги податкових надходжень місцевих бюджетів у загальній структурі та показника податкової автономії відображена в табл. 2.

Скандинавські країни характеризуються як найвищою часткою перерозподілу податкових надходжень до місцевих бюджетів, так і високою інституційною спроможністю органів місцевого самоврядування щодо реалізації заходів податкового регулювання. Водночас у країнах Центральної та Східної Європи є дві діаметрально протилежні тенденції. У Латвії, Польщі, Чехії та Словенії простежується помірне значення вагового показника податкових надходжень (10–20%) та низький рівень податкової автономії (< 40%). Водночас Угорщині, Словаччині, Естонії притаманні низькі значення частки податкових надходжень місцевих бюджетів у їх загальній структурі та суттєві повноваження місцевих владних інституцій у сфері встановлення бази оподаткування та ставок.

Типовими складниками податкових надходжень є податок на доходи фізичних осіб, прибуток підприємств, майнові податки, рентна плата та податки на товари і послуги. Податок на доходи фізичних осіб відіграє значну фіскальну роль у формуванні бюджетних доходів адміністративно-територіальних одиниць. Експерти відзначають, що у скандинавських країнах суттєвий внесок в активізацію процесів децентралізації зробили новації в механізмі справляння податку на доходи. Закріплення права за органами місцевого самоврядування встановлювати власні ставки податку одночасно із загальнодержавними збільшило надходження бюджетів та посилило регулюючий потенціал податкового стимулювання соціального й економічного розвитку відповідних територій. Величина муніципальної ставки податку у Данії знаходиться в межах від 22,7–27,2%, середнє значення – 24,9%. Податок на доходи фізичних осіб

Таблиця 2

Динаміка показника податкової автономії

	2005		2008		2011		2014	
	частка $TR_{\%}$ у TR	T_a	частка $TR_{\%}$ у TR	T_a	частка $TR_{\%}$ у TR	T_a	частка $TR_{\%}$ у TR	T_a
Швеція	32,1	100,0	34,6	97,7	35,6	97,4	36,9	97,5
Данія	30,5	97,9	24,7	100,0	26,8	100,0	25,1	100,0
Фінляндія	20,7	91,8	21,9	91,6	23,2	89,4	23,5	93,2
Латвія	16,7	13,8	19,0	7,8	19,6	14,2	19,5	14,4
Франція	11,5	85,7	12,1	69,8	13,0	63,2	13,0	64,7
Польща	12,7	38,8	13,5	31,8	12,3	35,3	12,9	30,1
Чеська республіка	14,5	39,5	14,2	38,9	13,7	39,1	14,7	38,7
Словенія	7,4	14,6	8,9	14,6	10,8	14,1	10,6	15,0
Угорщина	6,2	77,5	6,4	80,7	6,6	84,2	5,6	95,7
Словаччина	2,7	100,0	2,6	100,0	2,8	100,0	2,7	100,0
Греція	0,8	27,9	1,2	18,7	2,3	92,5	2,5	92,8
Естонія	1,2	89,9	1,2	88,4	1,5	90,5	1,1	93,1

Джерело: складено автором на базі даних ОЕСР та Європейської комісії

забезпечує приблизно 85% обсягу податкових надходжень місцевих бюджетів в середньому по державі.

У більшості європейських країн надходження податку розподіляється між бюджетами різних рівнів. За умов значної регіональної диференціації розміру оплати праці та рівня зайнятості цей крок є цілком виправданим. Навіть у країнах Балтії, які у територіальному плані є доволі невеликими, рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці коливається в межах 5,0–23,0%, а показник середньої заробітної плати в окремих адміністративно-територіальних одиницях відрізняється майже вдвічі, що позначається на величині податкової бази. Примітно, що в країнах із трансформаційною економікою органи місцевого самоврядування позбавленні можливостей впливу на показники бази та ставку податку. Є прямий щільний взаємозв'язок між рівнем доходів на душу населення та часткою перерозподілу надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів. У більшості країн Центральної та Східної Європи функціонує пропорційна шкала оподаткування, а ставки податку є найнижчими з поміж країн-членів ЄС (Болгарія – 10,0%, Чехія, Угорщина, Литва – 15,0%, Румунія – 16,0%, Естонія – 20,0%). У цих країнах значення питомої ваги цього податку в структурі власних надходжень місцевих бюджетів суттєво відрізняється залежно від кількості жителів територіальної громади, в невеликих селах цей показник становить 10,0%, у великих містах – досягає значень 85,0%. Так, в Естонії функціонує механізм розщеплення ставки подоходного податку, до місцевих бюджетів зараховується 11,4% розміру оподаткованого доходу. У Польщі величина відрахувань ПДФО до місцевих бюджетів залежить від рівня адміністративно-територіального устрою: до бюджету гміни (територіальної громади) зараховується 39,34% його обсягу, бюджету повіту (району) – 10,25%, бюджету воеводства (області) – 1,60%. Аналогічна ситуація з розщепленням податку і в Словаччині, демографія є одним із найбільш значущих факторів під час прийняття рішень щодо встановлення пропорцій надходжень податку до відповідного бюджету. Так, 12,7% спрямовується до державного бюджету, 21,9% до регіональних (обласних) бюджетів та 65,4% до бюджетів територіальних громад.

Доречно зазначити, що в країнах Центральної Європи та Балтії зафіксовано динамічність змін податкового законодавства у сфері встановлення податкової

ставки, визначення бази оподаткування та формули перерозподілу надходжень ПДФО між різними рівнями бюджетної системи, що привело до зниження якісного рівня бюджетно-податкового прогнозування. Водночас реалізація зазначеного свідчить про перманентний пошук оптимальної конфігурації фіскальної архітектури держави. Регулювання згаданих параметрів податку відбувалося в контексті змін економічної кон'юнктури, що посилювало вплив циклічності на формування доходної частини місцевих бюджетів.

На відміну від податку на доходи фізичних осіб, серед науково-експертного середовища та міжнародних фінансових інституцій досягнуто консенсусу, що домінуюча частка надходжень від податку на прибуток підприємств має бути закріплена за бюджетом центрального рівня (central budget) у країнах із трансформаційною економікою з огляду на певну складність адміністрування та індикатор ефективності перерозподілу фінансових ресурсів між регіонами. Нерівномірність локації підприємств, ступеня їх ділової активності у контексті урбанізації впливає на рішення органів влади щодо зарахування цього податку в доходну частину державного бюджету задля уникнення ситуації посилення міжрегіональної диференціації соціального й економічного розвитку. Частина податку на прибуток спрямовується до доходів місцевих бюджетів у Словаччині, Литві, Болгарії, Польщі. Причому в останній із запропонованого переліку країн ваговий коефіцієнт розподілу податку залежить від типу адміністративно-територіальної одиниці на кшталт ситуації з ПДФО. Частки надходжень податку на прибуток до бюджетів гміни, повіту та воеводства становлять 6,71%, 1,40% та 14,75%. У Данії до місцевих бюджетів зараховується 12,0% надходжень від корпоративного податку, у Фінляндії – 20,0% їх загального обсягу. В Угорщині до місцевих податків віднесено податок на бізнес, який справляється з валового прибутку підприємств, органи місцевого самоврядування самостійно приймають рішення щодо ставки податку, враховуючи максимальне обмеження у 2,0%, а його адміністрування здійснює державна фіскальна служба. Варто відзначити, що питома вага надходжень цього податку становить 80% в загальному обсязі мобілізованих до бюджету місцевих податків.

Майнові податки функціонують у всіх без винятку країнах Європейського Союзу та мають два основних компоненти – податок на нерухомість та земельний

податок. За умов розвиненості інституційного середовища ухилитися від сплати цього податку доволі важко, податкова база є імобільною, що виступає на користь його закріплення за місцевими бюджетами. У складі ЄС надходження майнових податків: а) повністю (країни Центральної і Східної Європи) або в значній пропорції, що становить понад 80% обсягу їх надходжень (Франція, Італія), зараховуються в доходну частину місцевих бюджетів; б) рівномірно розподіляються між бюджетами різних рівнів (скандинавські країни, Бельгія, Іспанія, Німеччина, Австрія); в) зараховуються до бюджету центрального рівня (Греція). Органи місцевого самоврядування, як правило, наділені функціональними повноваженнями регулювати податкову базу та встановлювати податкові ставки. Потрібно зазначити, що до майнових також належать податки на фінансові транзакції, які у деяких країнах зараховуються до державного бюджету та введені як компенсаторні заходи податкового регулювання в період рецесії кінця 2000-х років. Для країн Центральної та Східної Європи запровадження майнового оподаткування стало одним із пріоритетних завдань реалізації фіскальної реформи у перехідному періоді. На початковому етапі таких перетворень стало зрозумілим, що головними викликами на шляху забезпечення фіскальної ефективності податку є створення цілісної системи кадастру та пошук механізму оцінки ринкової вартості земельних ділянок і об'єктів нерухомості. Усереднений показник питомої ваги майнових податків у ВВП за період 2003–2017 років у Франції становить 3,7%, Данії – 2,5%, Греції – 2,4%, Італії – 2,3%, Польщі – 1,5%, Фінляндії – 1,2%, Швеції – 1,2%, Угорщині, Латвії – 1,0%, Німеччині, Румунії – 0,9%, Болгарії, Литві – 0,6%, Чехії – 0,5%, Естонії, Словаччині – 0,4%.

Дійсно, методологічні підходи до оцінки бази оподаткування майна різняться; деколи базою є ринкова вартість (Данія), вартість оренди майна (Португалія) чи кадастрова вартість (Італія, Франція), для земельного податку – площа ділянки (Польща). Також присутній змішаний підхід до оподаткування майна у низці країн Центральної Європи, причому навіть визначення кадастрової вартості земельних ділянок має відмінні трактування. Ставки майнових податків знаходяться у діапазоні від 0,1 до 2,7% вартості об'єкта оподаткування. Важливого значення набуває питання оновлення та актуалізації податкової бази, відбувається розроблення інституційних механізмів автоматичної переоцінки вартості майнових активів для збільшення фіскальної значущості податку. Особливістю оподаткування нерухомості є встановлення диференційованих ставок податку залежно від цільового призначення її використання (комерційна чи житлова), вищі ставки застосовуються для комерційної нерухомості. Недосконалість алгоритму оцінки вартості майна породжує ризики недоотримання податкових надходжень бюджетами територіальних громад унаслідок застарілої оцінки та невідповідності індексації бази оподаткування економічним реаліям.

Податки на споживання інколи можуть бути джерелом надходжень місцевих бюджетів. Так, в Іспанії 50,0% надходжень ПДВ та 58,0% акцизного податку з вироблених в країні підакцизних товарів (тютюнові та алкогольні вироби) зараховуються до бюджетів автономій з урахуванням регіональних індексів споживання. Водночас, зважаючи на значний фіскальний потенціал податків на споживання для країн Центральної і Східної Європи та особливості адміністрування, в тому числі це стосується контролю за їх нарахуванням та сплатою, доцільним видається зара-

хування надходжень від цих податків до бюджету центрального рівня. До інших місцевих податків і зборів, що функціонують у ЄС, належать податок на рекламу, транспортний податок, податок з ігрового бізнесу, дорожній збір, ринковий збір та збір за паркування транспортних засобів. Сумарно фіскальна значущість цих податків і зборів в структурі бюджетних надходжень становить від 1,0 до 3,0%.

Міжбюджетні трансферти залишаються вагомим джерелом формування доходів місцевих бюджетів, які розподіляються на дві основні категорії: дотації вирівнювання, що не мають конкретного цільового призначення, та субвенції для фінансування специфічних функцій – інфраструктурних програм розвитку, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту. Варто відзначити, що у більшості країн ЄС композиція дотацій та субвенцій є приблизно рівною, а у Румунії, Литві та Латвії домінують частку займають субвенції. У Чехії, Болгарії та Словаччині за рахунок міжбюджетних трансфертів здійснюється фінансування делегованих державою повноважень. Понад половину всіх доходів бюджетів муніципалітетів становлять трансферти в Болгарії, Данії, Італії; регіональних бюджетів – у Литві та Чехії. Зіставними із власними надходженнями є трансферти у Латвії, Естонії, Франції, Угорщині. Найменш залежними від трансфертів є Фінляндія, Іспанія та Німеччина. Підвищення ролі органів місцевого самоврядування, більшою мірою полягає у сфері реформування адміністративно-територіально устрою та конфігурації системи відносин центральних органів влади з місцевими, а також переліком повноважень останніх. Крім того, у країнах ЄС функціонує система середньострокового бюджетного планування місцевих бюджетів та система фіскальних правил, які накладають низку інституційних обмежень щодо структури доходної і видаткової частини бюджету та здійснення запозичень.

Висновки з проведеного дослідження. Пріоритетним напрямом фіскальної політики європейських країн є підвищення фіскальної значущості місцевих податків, базу та ставки яких мають право встановлювати місцеві органи влади. Факторами, що впливають на можливість віднесення податків до категорії місцевих, є мобільність податкової бази, регіональна структура національної економіки, адміністративний устрій держави. Дослідження показника податкової автономії показало, що в скандинавських країнах його рівень є високим за умови найбільшої частки податкових надходжень місцевих бюджетів у їх загальній структурі. В країнах Центральної та Східної Європи зафіксовано два протилежних тренди: за помірного значення вагового показника податкових надходжень – низький рівень податкової автономії; за малої фіскальної значущості податкових надходжень місцевих бюджетів спостерігаються значні повноваження місцевих владних інституцій у сфері встановлення податкових ставок і бази.

У більшості європейських країн надходження податку на доходи фізичних осіб розподіляється між бюджетами різних рівнів. За умов значної регіональної диференціації розміру оплати праці, демографічного стану та рівня зайнятості цей крок є цілком виправданим. В країнах Центральної Європи та Балтії виявлено наявність високої динамічності параметрів податкової ставки, бази та формули перерозподілу надходжень податку між бюджетами, що свідчить про перманентний пошук оптимальної конфігурації фіскальної архітектури держави. Нерівномірність локації підприємств, ступеня їх ділової активності у контексті урбанізації впливає на рішення органів влади

щодо зарахування податку на прибуток підприємств в доходну частину державного бюджету задля уникнення ситуації посилення міжрегіональної диференціації соціального й економічного розвитку, тому частка розподілу податку в місцеві бюджети є незначною.

Важливим складником місцевих податків є майнове оподаткування, головними викликами на шляху забезпечення його фіскальної ефективності є створення цілісної системи кадастру та пошук механізму оцінки ринкової вартості земельних ділянок і об'єктів нерухомості. Відбувається розроблення інституційних механізмів автоматичної переоцінки вартості майнових активів. Особливістю оподаткування нерухомості є встановлення диференційованих ставок податку залежно від цільового призначення її використання (комерційна чи житлова), вищі ставки застосовуються для комерційної нерухомості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Wallis, J.J., & Oates, W.E. (1988). Decentralization in the public sector: An empirical study of state and local government. In *Fiscal federalism: Quantitative studies* (pp. 5–32). University of Chicago Press.
2. Rodríguez-Pose, A., & Krøijer, A. (2009) Fiscal decentralization and economic growth in Central and Eastern Europe. *Growth and Change*, 40 (3), 387–417.
3. Aristovnik, A. (2012). Fiscal decentralization in Eastern Europe: a twenty-year perspective. Revised from <https://mp.ra.ub.uni-muenchen.de/39316>
4. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія / [Л.В. Лисяк та ін]. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
5. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ / І.О. Луніна // *Економіка України*. 2014. № 11. С. 61–75.
6. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація в Україні у контексті європейських тенденцій / І.О. Луніна // *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2016. № 2. С. 155–171.
7. Остріченко Ю.В. Особливості планування та виконання місцевих бюджетів у контексті реалізації бюджетної реформи та реформи децентралізації / Ю.В. Остріченко // *Світ фінансів*. 2017. № 4 (53). С. 132–144.
8. Проць Н.В. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації. *Фінансовий простір*, 2015. № 1. С. 221–229.
9. Тарангул Л.Л. Особливості формування міжбюджетних фінансових потоків в умовах запровадження в Україні бюджетної децентралізації / Л.Л. Тарангул, Т.А. Коляда // *Фінанси України*. 2015. № 3. С. 30–44.
10. Чугунов І. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин / І. Чугунов // *Вісник КНТЕУ*. 2011. № 4. С. 13–22.
11. Bahl, R., & Bird, R. (2008). Subnational taxes in developing countries: The way forward. *Public Budgeting & Finance*, 28 (4), 1–25.
12. The official website of OECD. Retrieved from <http://www.oecd.org>

УДК 336.71

Ситник І.П.

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри фінансів
Національного університету харчових технологій*

Шіринян Л.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів
Національного університету харчових технологій*

Фомина В.С.

*студентка
Національного університету харчових технологій*

КРИПТОВАЛЮТА І БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМАХ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто розвиток криптовалюти і блокчейн-технології в Україні. Проведено аналіз позитивних і негативних боків використання криптовалюти та впровадження її в країнах із розвинутою економікою. Також досліджено проблеми та переваги у сфері застосування технології блокчейн в Україні та світі. Визначено перспективні напрями та основні тенденції розвитку криптовалюти та блокчейну.

Ключові слова: блокчейн-технологія, криптовалюта, Bitcoin, Інтернет, майнінг.

Сытник И.П., Ширинян Л.В., Фомина В.С. КРИПТОВАЛЮТА И БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННЫХ ПЛАТЕЖНЫХ СИСТЕМАХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Рассмотрено развитие криптовалюты и блокчейн-технологии в Украине. Проведен анализ положительных и отрицательных сторон использования криптовалюты и внедрения ее в странах с развитой экономикой. Также исследованы проблемы и преимущества в сфере применения технологии блокчейн в Украине и мире. Определены перспективные направления и основные тенденции развития криптовалюты и блокчейна.

Ключевые слова: блокчейн-технология, криптовалюта, биткоин, Интернет, майнинг.

Sytnyk I.P., Shirinyan L.V., Fomyina V.S. CRYPTOCURRENCY AND BLOCKCHAIN TECHNOLOGY IN MODERN PAYMENT SYSTEMS: PROBLEMS AND PROSPECTS

The development of cryptocurrency and blockchain technology in Ukraine is considered. An analysis of the positive and negative aspects of the use of cryptocurrency and its implementation in developed economies. The problems and advantages in the field of implementation of blockchain systems in Ukraine and in the world are investigated. Prospective directions and main trends in the development of cryptocurrency and blockchain have been determined.

Keywords: blockchain, cryptocurrency, bitcoin, Internet, mining.